

КУРБАТОВ
Денис Ігорович —
заступник Міністра
освіти і науки України

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАУКОВОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ КРОКИ

Шановні колеги, друзі!

Для мене велика честь уже вкотре брати участь у Загальних зборах Національної академії наук України.

П'ятий рік Академія, як і вся країна, працює в надзвичайно складних для розвитку умовах, але науковці продовжують дослідження, отримують вагомі результати, створюють нові матеріали, розробляють нові технології і роблять усе від них залежне, щоб Україна була сильнішою і стійкішою, щоб наблизити справедливий мир на нашій землі.

Три роки тому ми почали говорити про те, що українська наука потребує нових інструментів підтримки та фінансування. Держава має великі сподівання на науку, але Україна, на жаль, потрібно визнати, поки що не є багатю країною: сьогодні наш бюджет більше ніж наполовину складається з інвестицій донорів, а всі податки, які сплачуються в країні, йдуть на потреби Збройних Сил України, і ні в кого немає «чарівної палички», щоб в разі збільшити фінансування науки, наприклад до середньоєвропейського рівня. Водночас за ці роки ми з вами багато чого зробили, щоб знайти і запровадити додаткові інструменти збільшення державної підтримки наукової сфери.

Зокрема, було проведено державну атестацію більш як 300 наукових установ і понад 140 закладів вищої освіти за шістьма науковими напрямками. За результатами цього оцінювання фактично змінено модель базового фінансування науки. Це той інструмент, який дозволив істотно збільшити фінансування наукової сфери, — цього року вперше 3 млрд грн було розподілено за формульним механізмом. Отримали їх інститути та університети, які за результатами атестації було віднесено до категорій «А» і «Б». Серед них — 90 установ НАН України, працівники яких уже отримують надбавку, незалежно від їхньої ставки. Як би гаряче ми не дискутували про якість методики оцінювання і відповідність її критеріїв (звісно, методика має і буде вдосконалюватися), але держава застосувала цей інструмент, і він виявився дієвим. І це наш з вами спільний результат.

Наведу лише кілька прикладів.

Інститут скінтіляційних матеріалів НАН України отримав додатково 16,9 млн грн (+37 %), заробітна плата співробітників зросла на 8,2 тис. грн/місяць.

Інститут молекулярної біології і генетики НАН України — фінансування зросло на 35,8 млн грн (+49 %), заробітна плата — на 8,2 тис. грн/місяць.

Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут» отримав додатково 100 млн (+25,6 %), заробітна плата зросла на 5,2 тис. грн/місяць.

Інститут математики НАН України, попри гарячі дебати про те, що методика не враховує особливості роботи наукових установ фундаментального спрямування, — фінансування збільшилося на 13,2 млн грн (+26 %), заробітна плата — на 4,5 тис. грн/місяць,

Загалом бюджет на науку цього року зріс на 46 % порівняно з 2025 р. Вважаю, що це ми зробили лише перший крок. Як відомо, в освітній сфері на 2026 р. заплановано поетапне збільшення заробітної плати: на 30 % — з січня і на 20 % — з вересня. Переконали, що наукова сфера також має претендувати на збільшення базового рівня оплати праці, а не лише підвищення за результатами державної атестації. Уже відбулося кілька робочих нарад з цього питання, зокрема за участю прем'єр-міністра, і я закликаю всіх вас до об'єднання зусиль для досягнення цієї мети. Зараз Міністерство освіти і науки України запросило у НАН України та галузевих академій наук відповідні статистичні дані, щоб ми могли провести необхідні розрахунки і подати до уряду консолідовану пропозицію щодо підвищення заробітної плати науковців.

Дуже коротко зупинюся на інших кроках Міністерства, спрямованих на трансформацію наукової сфери.

Цього року ми вперше започаткували експериментальний проект зі створення дослідницьких центрів передового досвіду для розвитку технологій оборонного призначення. Було виокремлено такі напрями: системи спрямованої енергії; космічні технології; зв'язок і

навігація; автономні роботизовані системи; напівпровідники; радіолокація. Це, безумовно, найважливіші зараз напрями. Нещодавно завершилася процедура відбору і визначення переможців — буде створено перші шість таких центрів із загальним обсягом фінансування близько 1 млрд грн. Ці гроші спрямовуватимуться на придбання обладнання, заробітну плату працівників, підготовку фахівців у галузі оборонних технологій.

Інший великий проект, який ми започатковуємо цього року, — це створення Національної системи дослідників України. Він спрямований на створення альтернативного механізму визначення успішності в науці, просування та індивідуальну підтримку найкращих вчених країни. Для більш як 2600 найкращих дослідників (зокрема, й молодих вчених) передбачено надання 2—3-річних урядових стипендій у розмірі приблизно 10 тис. грн на місяць.

Концепцію Національної системи дослідників України вже затверджено, гроші забюджетовано, і зараз триває погодження з усіма зацікавленими сторонами. Ми провели вже кілька раундів конструктивних дискусій з Національною академією наук, і сподіваюся, що з липня цей проект запрацює як система надання індивідуальної підтримки найкращим вченим.

Ще один експеримент — проектна аспірантура для STEM-спеціальностей. Він стосується якісних змін у механізмі підготовки молодих дослідників. На жаль, наявна на сьогодні модель аспірантури, коли вона стає просто черговим рівнем вищої освіти, на мою думку, себе не виправдала. Тому цього року ми вирішили започаткувати експериментальний проект з підготовки аспірантів у найважливіших зараз для країни сферах наукової діяльності — за спеціальностями «фізика», «хімія», «математика» і «біологія», за якими останнім часом в університетах стабільно спостерігається недобір. Плануємо втричі збільшити аспірантську стипендію, передбачити оплату праці наукового керівника, виділити кошти на придбання витратних матеріалів та реактивів, а також на відрядження. До 1 травня 2026 р. триває приймання заявок на участь у цьому проекті.

Уже три роки діє новий механізм державного замовлення на науково-технічні розробки. Багато установ НАН України беруть у ньому участь. Цей механізм кардинально відрізняється від того, що було раніше, адже тепер завдання ставить держава через центральні органи виконавчої влади (Міноборони, Мінцифри, МВС, МОЗ, Міненергетики, Держспецзв'язку, Мінекономіки, Мінрозвитку тощо). Бюджет цього річного конкурсу становить понад 205 млн грн, і ця сума на порядок більша порівняно з першим конкурсом, проведеним два роки тому. Реформа перетворює державне замовлення на інструмент цілеспрямованого розвитку ключових галузей та підвищення національної конкурентоспроможності, що дає змогу забезпечити відповідність наукових і науково-технічних робіт потребам держави.

На цей рік заплановано започаткування нового інструменту підтримки державно-приватного партнерства в науці. Бізнес стикається з великою кількістю технічних і технологічних проблем, і ми переконані, що науковці можуть знайти рішення для багатьох із них. Для цього держава пропонує новий механізм — через Агенцію прикладних досліджень співфінансувати разом із бізнесом проекти, спрямовані на виконання технічних завдань реального сектору економіки. Цей інструмент має також забезпечити підтримку наукових колективів.

Що стосується проекту Science City, спрямованого на дерегуляцію наукової сфери, він очікувано виявився досить складним. Ми багато говоримо про гроші, але часто забуваємо, що це лише частина успіху. Отримані фінансові ресурси потрібно ще ефективно використати, щоб вони дійсно працювали на результат. Проект передбачає створення наукових парків, податкові та митні пільги, розширення фінансової автономії наукових установ, публічні закупівлі за приватні кошти тощо, для чого потрібно внести відповідні зміни до законодавства. Вже підготовлено п'ять законопроектів, зокрема зміни до трьох кодексів, триває процедура погодження з міністерствами. Звертаюся до всіх — нам потрібна суспільна підтримка цієї реформи, яка допоможе створити умови

для залучення коштів від бізнесу та міжнародних партнерів.

Минулого року було створено Міжнародну коаліцію з підтримки науки, досліджень та інновацій в Україні, до якої увійшли 25 країн. Ця ініціатива має на меті об'єднання зусиль міжнародних партнерів для системної підтримки розвитку науки та інновацій, а також окремих учених, які продовжують працювати в Україні під час війни. Адже більшість міжнародних програм, які начебто підтримують українську науку, фактично поки що більшою мірою сприяють «відпливу мізків». І це точно потрібно змінювати.

Продовжують роботу український офіс програми ЄС «Горизонт Європа» та створена Міністерством мережа національних контактних пунктів. За чотири роки за цією програмою ми залучили понад 65 млн євро, що вже перевищило суму, отриману за попередньою семирічною програмою ЄС «Горизонт 2020». Однак потенціал для подальшого нарощування участі українських науковців у програмі «Горизонт Європа» далеко ще не вичерпаний. Нагадаю, що це найбільша у світі програма підтримки науки із загальним бюджетом понад 95 млрд євро.

Окремо хотів би зупинитися на проблемі енергостійкості дослідницької інфраструктури в умовах війни і поділитися нашим досвідом. За два останні роки в дослідницьких центрах університетів за програмою МОН України було споруджено 40 сонячних електростанцій з панелями, акумуляторами та інверторами, які вже цієї зими стали точками стійкості і допомогли університетській науці вистояти й продовжити працювати. Бюджет програми не такий уже й великий — приблизно 40 млн грн на рік. Переконаний, що НАН України також може знайти такі ресурси для започаткування подібної програми з підвищення енергостійкості академічних установ, оскільки цю роботу ніхто крім нас не зробить. Якщо потрібна буде підтримка Міністерства, ми готові допомогти.

Що стосується законопроектної роботи Міністерства, про це вже багато було сказано. Так, нещодавно Президент України підписав закон № 10218 про дослідницьку інфраструктуру та

підтримку молодих вчених. Звертаю увагу, що в ньому вперше введено поняття «постдокторантура», «принципи FAIR», нарешті визначено роль та функції наукового керівника проекту.

Готується до другого читання закон про нові пріоритетні напрями наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. Він передбачає формування єдиної системи пріоритетних напрямів, визначених на основі форсайтних досліджень, і узгодження з новим підходом до базового фінансування: прикладні дослідження виконуються за визначеними пріоритетами, тоді як тематика фундаментальних досліджень залишається в межах академічної свободи. При цьому підкреслю, що фундаментальні дослідження також можуть отримувати фінансування на основі конкурсного розподілу, але не за всім спектром напрямів, а лише за кон-

кретними визначеними пріоритетами, тими, де українська наука може бути конкурентною.

Серед інших ініціатив Міністерства варто згадати проекти, спрямовані на цифровізацію наукової сфери, насамперед щодо звітності та проведення конкурсів; євроінтеграцію української науки; оновлення Переліку наукових фахових видань; боротьбу з академічною недоброчесністю (до речі, за результатами розгляду запитів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти останнім часом близько 10 осіб було позбавлено наукових ступенів).

На завершення хотів би висловити глибоку вдячність за вашу роботу. І хоча іноді у нас виникають суперечки, впевнений, що вони лише підтверджують, що ми активно працюємо і кожен з нас переживає за результат і майбутнє української науки.

Дякую за увагу!

Denys I. Kurbatov
Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2754-6367>

TRANSFORMATION OF THE SCIENTIFIC SPHERE OF UKRAINE: MAIN STEPS

Speech at the session of the General Meeting of the National Academy of Sciences of Ukraine, April 23, 2026

Cite this article: Kurbatov D.I. Transformation of the scientific sphere of Ukraine: main steps (speech at the session of the General Meeting of the National Academy of Sciences of Ukraine, April 23, 2026). *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2026. (5): 31—34. <https://doi.org/10.15407/visn2026.05.031>